

Άγιος Γεώργιος Καβουσιώτης Κριτσά (Gerola, αρ.566)

Θέση
Όρια Οικισμού

Τύπος

Μονόχωρος καμαροσκεπής με 1 ενισχυτικό τόξο (σφενδόνιο) σε παραστάδες.

Συντεταγμένες: 06-49-719 E 38-91-248 N

Σωζόμενο εικονογραφικό πρόγραμμα¹

Ιερό:

Αψίδα, τεταρτοσφαίριο: (1) Παντοκράτωρ, *ημικύλινδρος:* Συλλειτουργούντες Ιεράρχες (4) Νικόλαος, (5) Χρυσόστομος, (6) Βασίλειος, (7) Γρηγόριος.

Τόξο αψίδας Ζώνη 1 (μέτωπο): (3) Μανδήλιο / *Ζώνη2 (βόρειο ποδαρικό):* (2) Γαβριήλ (από Ευαγγελισμό) / *(νότιο ποδαρικό):* (2) Παναγία (από Ευαγγελισμό) / *Ζώνη 3 (βόρειο ποδαρικό):* (8) Στέφανος, *(νότιο ποδαρικό)* (9) Ρωμανός.

Νότιος τοίχος: Ζώνη 2 (κάτω), *Λειτουργικός κύκλος,* (10) Ιεράρχης, (11) Ιεράρχης.
Βόρειος τοίχος: Ζώνη 2 (κάτω), *Λειτουργικός κύκλος,* (12) Ιεράρχης, (13) Ιεράρχης.

Νότιος τοίχος: Ζώνη 1 (πάνω), *Μετάλλια αγίων ανδρών:* (14) Μερκούριος, (15) Νικήτας, (16) Θεόδωρος, (17) Μήνας.
Βόρειος τοίχος Ζώνη 1 (πάνω), Μετάλλια αγίων γυναικών: (18) Βαρβάρα, (19) Φωτεινή, (20) Αγία, (21).

Καμάρα: (22) Ανάληψη (23) Σολωμών, (24) Δαβίδ

Κύριος Ναός:

Νότιο τμήμα Καμάρας : Ζώνη 1 (πάνω): Χριστολογικός κύκλος, (25) Γέννηση, (26) Υπαπαντή.

¹ Gerola / Λασσιθιωτάκης, 1961, αρ.566. Κατάσταση παραστάσεων: φθαρμένες. Αναφέρονται οι παραστάσεις: Γέννηση, Λάζαρος, Ιεράρχες, Ανάληψη.

Βόρειο τμήμα Καμάρας : Ζώνη 1 (πάνω): Χριστολογικός κύκλος, (27) Έγερση Λαζάρου, (28) Εις Άδου Κάθοδος.

Νότιο τμήμα Καμάρας : Ζώνη 2 (μεσαία): Βίος Αγίου Γεωργίου, (29) Αποκεφαλισμός, (30) Τροχός, (31) Καθαιρών τα είδωλα.

Βόρειο τμήμα Καμάρας : Ζώνη 2 (μεσαία): Βίος Αγίου Γεωργίου, (32) Σκηνή βίου, (33) Σκηνή βίου, (34) Σκηνή Βίου.

Δυτικό τύμπανο, Ζώνη 1 (πάνω): Χριστολογικός κύκλος, Βαϊοφόρος
Ζώνη 2 (μεσαία) Βίος Αγίου Γεωργίου, (36) Καιόμενος, (37)
Μαρτύριο; (38) Κάμινος

Νότιος τοίχος, Ζώνη 3 (κάτω): Αγιολογικός κύκλος, (39) Κυριακή, (40) Παρασκευή, (42) Έφιππος Γεώργιος + Άγγελος, (43) Στρατιωτικός άγιος, (44) Μετωπικός Άγιος, (45) Μετωπικός Άγιος.

Βόρειος τοίχος, Ζώνη 3 (κάτω): Αγιολογικός κύκλος, (46) Ολόσωμη μορφή, (47) Ολόσωμη μορφή, (49) Αρχάγγελος Μιχαήλ.

Σφενδόνιο, *Νότια παραστάδα*: (41) Βρεφοκρατούσα, *Βόρεια Παραστάδα* (48) Ειρήνη.

Νότια όψη: (50) Προφήτης, (51) Προφήτης, *Βόρεια όψη*: (52) Προφήτης, (53) Προφήτης.

Χρονολόγηση τοιχογραφιών

Στον τοιχογραφικό διάκοσμο παρατηρούνται δύο διαφορετικές τεχνοτροπίες.² Η πρώτη, περισσότερο συντηρητική, εμφανίζεται στο ανατολικό τμήμα (αρ. 1-24 / 39,40 46,47) χαρακτηρίζεται από τη σύζευξη στοιχείων από την υστεροκομνήνεια και την πρώιμη Παλαιολόγεια τέχνη. Εμφανίζει ομοιότητες με το δεύτερο στρώμα του κεντρικού κλίτους της Κεράς.³ Η δεύτερη τεχνοτροπία εμφανίζεται στον κύριο ναό και χαρακτηρίζεται από τον επιδέξιο χειρισμό των χρωμάτων και τη γνώση των καινοτομιών της πρώιμης παλαιολόγειας τέχνης⁴. Το σύνολο χρονολογείται στα τέλη του 13^{ου} – αρχές 14^{ου} αι.⁵

² Gallas κ.α., 1983, 435-36

Παπαδάκη – Oekland, 2000β, 161

Παπαδάκη – Oekland, 2000α, 79

³ Παπαδάκη – Oekland, 1967, 103

⁴ Παπαδάκη – Oekland, 2000β, 161
Bissinger, 1995, 124-25

Χρόνος: 1300 περ. ή 1310.

Παρατηρήσεις

Εξωτερικό: Στη Β. πλευρά 3 μεταγενέστερες αντηρίδες και αρκοςόλιο. Στη Ν πλευρά 2 μεταγενέστερες αντηρίδες. Στη Β. πλευρά μεταγενέστερο παράθυρο (εικ. 1-6). Το θύρωμα της πόρτας απλό με ακόσμητο μονολιθικό υπέρθυρο από ασβεστόλιθο και ημικυκλικό τόξο.

Εσωτερικό: Το σύγχρονο δάπεδο είναι κατασκευασμένο από τσιμέντο (ύψος...) το οποίο διακόπτεται στο ύψος της χορδής της αψίδας. Η επέμβαση αλλοιώνει την αισθητική του μνημείου και παραμορφώνει τις αναλογίες των τοιχογραφιών.

Κατασκευαστικές Φάσεις

Οι φάσεις δεν μπορούν να καθοριστούν με ακρίβεια.

1^η φάση: Μονόχωρος καμαροσκεπής με 1 ενισχυτικό τόξο σε παραστάδες. Πιθανώς είχε 1 φωτιστική θυρίδα στην αψίδα και δεν είχε παράθυρα. Πιθανώς στην ίδια φάση ανήκει το αρκοςόλιο της Β. πλευράς.

2^η φάση: Διάνοιξη παραθύρου και πιθανή προσθήκη αντηρίδων.

Καταγεγραμμένες επεμβάσεις

Εργασίες στερέωσης.⁶

⁵ Χατζηδάκης, 1952, 62

⁶ Παπαδάκη, 1964, 461

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παπαδάκη- Oekland, 1964: Στ. Παπαδάκη –Oekland, Μεσαιωνικά Κρήτης, ΑΔ 19 (Χρονικά), Β3, 461
- Παπαδάκη- Oekland, 1967: Στ. Παπαδάκη - Oekland, "Η Κερά της Κριτσάς. Παρατηρήσεις στη χρονολόγηση των τοιχογραφιών της", ΑΔ 22 (Μελέται), Αθήνα, 1967, 87-112, πιν.57-77.
- Παπαδάκη-Oekland,2000α: Σ. Παπαδάκη – Oekland, «Βυζαντινοί Χρόνοι», Ο Άγιος Νικόλαος και η περιοχή του, Δήμος Αγίου Νικολάου, 2000.
- Παπαδάκη- Oekland, 2000β: Σ.Παπαδάκη – Oekland, «Από τη ζωή των ζωγράφων στην Κρήτη κατά τους πρώτους αιώνες της Ενετοκρατίας», Πεπραγμένα του Η Διεθνούς Κρητολογικού Συνεδρίου, 9-14 Σεπτεμβρίου 1996, Β2, Ηράκλειο 2000, 155-77.
- Χατζηδάκης, 1952: Μ.Χατζηδάκης, "Τοιχογραφίες στην Κρήτη", ΚρητΧρον ΣΤ' (1952), 59-91, πίν. Β'-Ε'.
- Bissinger, 1995: Μ.Bissinger, Kreta Byzantinische Wandmalerei, Μόναχο, 1995.
- Gallas, κ.α.,1983: Κ.Gallas, K. Wessel, M.Borboudakis, Byzantinisches Kreta, Μόναχο, 1983.
- Gerola - Λασσιθιωτάκης, 1961: G. Gerola - Κ. Λασσιθιωτάκης, Τοπογραφικός κατάλογος των τοιχογραφημένων εκκλησιών της Κρήτης, Εταιρεία Κρητικών Ιστορικών Μελετών, Ηράκλειο, 1961.